





Иммунология

Республикада белгилуу гляциолог Кериман Абдуллах кыялдары таууна бля, чырына бля, асыланы тазалыклары бля байлалы этендери. КылМУУ-ну физика-математика факультетинде окуяк, специализацияны геофизиканда этендери.

1982 жылда Абдуллах экспедиция бля Памирде болгонды. Анда гляциология эки буюмунда тинтүүлүк бардыр. СССР-ни бек бийик таууну - ник Коммунизми (Таджикистан) - төпөсине да эки нөгери - белгилуу альпинисте эки асылме Нурис Урубаев эки Борис Струков бля өрлөгөнди.

Бу таууну башында Керим улуу кыялдары проба бля өлкөсүндө. Ол буюмунда дери да жер башында рекорддуу салмакты, негизинде аяктын бийиктиги алыска аллай затты киши мекендегенди.

Отуз жылны гляциология бля байлалы ишлеген алым, өрлөгөн бля учур баяра окуяны кыялынын кыялмай айтып берликди. Буюн ол мени ушак нөгери.

«Къар да, буз да табийгъатны терен ангыларгъа болушадыла»

- Абдуллах, гляциологияны сайлаганыңыз не бля байлалы болгонды?
- Бу имлугъа мен студент заманымдан окуяны итингенме. Бийик тау геофизика институтуну тик «Математика кыялы станциясында эксперимент бардыр, диплом ишиме да аны бля байлалы тауда кесин кыялы бюрүтөгөнни, бергер а эрий барса аны тутуучулугу кыялы төрдөгөнни тинтгенме. Ол а къар козюнуно юсюндөн информацияны бирге улуу себепли берсе эди.

Алай бля былай эксперименттери бардыра, къыяда жууп жыйылган къарны структурасы заман бля кыялы торлөне барганын, жангы къар эскиге кыялы кегенин ангылаган эдим. Андан сора да, жангылай кеп билгъат бля бирге кыялы, кеп созууа жууп табаргъа тошгонди.

Таула, чырына бля байлалы иште таллынуум, баям, тамата къыялдарымыдан да келген болу. Азрет-Алай озган ёмюро алымынычы жашларын тинтүүлүк алымын эки СССР-ни алыпкисинден чеплюноу.

болгонды. Ол тингери бля халар айтахан кезюнде, мен алагъа тынгъай, кеп керге сатышланганма. Аны себепли уруну жолуму шокландым. Чырына бля жюргөм тууларгъа итингенди. Алада табийгъат торлөнуле мени кеслерине тарткандыла.

Алай бля Бийик тау-геофизика институтха ишгерге келем. Тинтүүлүк «Терс-Къол» деген станциясында инженер болуп турганылай, аспирантурагъа да киреме. Къарда, бузда химия элементле кеслерин кыялы жюртөгөннөр, эриселе, сууга кыялы тошогеннери тинтти. 1998 жылда Москвада СССР-ни Академиясыны география институтунда кандидат диссертацияны да къоруулаймы. Илму башчыларым академик Закиханлы Михаил бля физика-математика имулануы кандидатга Гелии Степанов институтха келгенимлей окуяны ол ишине кылыгъа алыргъа бюрүганды. Аны манагу улуу насыйхатчылык да этгендиги.

«Гляциология - ол бек сейирлик имлуду. Аны бля кюруш, ишлеген а бек сейирди. Сёз ючюн, чырыналы окуяны кеслерин жашаулары барды. Алаы баш жанларында аз эриген недрэ-эриген жерлеринде проба алып къарасан, алгынны заманда хауаны эм табийгъатны болууму кюрюрге болушса. Кыясы жылда ол къаллай бир кирленгенни да.



Керим Абдуллах

торлю тинтүү ишле уа аладан эрип чыккан суулануу тазалыкларыны бирге өрлөгө берди.

- Биологияда сиз РАН-ны Кыябаты-Малкъар илмуны география буюмине таматалык этесиз. Дуния экология катаргъа къажау турганы кезюнде буюм кыялай иш бардыра?
- 1993 жылда РАН-ны Кыябаты-Малкъар илму аны ачылгандан сора фундаменталь имлугъа эс бюрүлүп башшайды. Бу бек

къау, къар, буз да ол къядар тазалды. Шюдро Минги таугъа бир жылгъа ол минг адамгъа жуук келеди. Алай бир хактыры кечиндире тау бийгъатны онгу болмаганын а биз эсге алмайбыз. Азаудан башлап Элбурсуну башына дери кир-кичкени жыйганын жерле жюкюдла. Адалма тазалык кыялы туюлды да кеп хата келтирди. Кырдыкты, терекни ёсюнлерине ол затла заран боладыла.

Чырына юсюнде да кеп торлю багу къылады. Бусъгъатда ала эрип башлаганын себепли отузуну жылдан башлап окуяны ары тошгон киркичк башына чыкканында. Ала терек окуяны аруулан кетерилмеселе, Минги тауны тийресинде алгын болганын тазалык кыялы туюлды. Анга чыкканын кыялыны санын да азайтырга керкиди.

Тауну тийресинде жангы ишлене турганын каталка да заран келтирди. Ала кызылгъа кыялы туюлды. Ала кызылгъа берге жуку кетюроледи, ыркы келгери

рушуну азап жолунда алгъандыгъа барганды. Ол окуяны бош шаянлай, туюнлей фронтха кыялыргенди. Андан Усть-Лабинск станцияда 17-чи зенит-артилерия полкга тинтти. Мында ол кичи командирле хазыргы шаколада ала ол сора дуню чыкканын кетгенди. 1942 жылда ол расчёту командир болуп, Кыярында къазауат этгенди. Алайда уа жер, таш, агъан да бирден жанра къызыу шермеш-

аскер техниканы фронтха тапдыры кызылгъа ала аскер борчун толтурганды. Алай къыда, къаллай жумуш бюрүлгөн эсе да, Юсюн аны тынгылы этгенди, атын иги бля айтдырганды, анынны «Аскерни атыкына кызылгъа тошорме» деген осуатына керти болганды.

Совет халкъ кёпден бери термилп саклаган Хорланы Кюно да жетди. 1945 жылда ала ала ала Махталукуну III даражалы ордени эм кеп майдалла бля сауаланган Теммо улу ала ююне жыйлды. Тугуан зли Огъары Басханга угъай, Кыяазстанда Жамбул областха. Кён-

жибериге арталыда жарарыкъ туюлюдо. Алай болса, буюсонде жюкюзгъа ишлене диле. Тинтүүлеге кер, хар 10-12 жылдан кеп къарлы жюкеледи. Ол заманда кеп къар юзюлуп, адамла кыялганга тошгана болуп кыяладыла. Бусъгъатда уа, ол зат эсге алымай, къурулу къыстау барды.

Адам табийгъатха өз халин торлөндирмеселе, чырына, тау табийгъат кеслерини малталарын терк тас этеркиди. Сёз ючюн, тауда эсген кыркдык 500 жылдан алгъа къаытып кесини формасын адалыкъ туюлюдо.

Ол жаны бля биз конферецияда, телевизю берилуеде да сёлөшөбиз. Керекли жерлеге предложенила бля да чыккыбыз. Алай бизни айтханыбызгъа аныкъа улуу эс бурмилмады.

Бу затаны, сёз ючюн, Алай таулада келер болушгандыла. Аны себепли анда шюдро экология ишлене бек кыты бардырадыла. Биз да табийгъатты оюлуп болганыны, аны жараларына кыялыгъа башлагъа керкиди.

Бусъгъатда келюле кеп болганын кюлю. Адыл-Сууну, Башкыараны, Тонгуз-Орунун, Азауну юсюндөн айтдыргъа болушкъу. Башкыар бек къоркъулуугъа саналады. Биланы халтерин жай сайын тинтебиз. Кыркъуу буюмса, МЧС-ни юсю бля билдиребиз. Бек дегенде хар жыл да бирча къызыу болмайды. Жыл бек эсим жай уулу болса уа, келле тую кыялында, ыркы келер да дуню кыялы туюлды. Ала болганын лагерлеге, башха объектелеге, адамлагъа хата жетерге болушкъу.

Бусъгъатда Азауда къурулу ишле къыстау бардыра. Ала ала ала Теммо улу ала да. Ала айтханы бир автомашинаны Басхан тарына

Алай ажимлы болганын кезюнде да туюбейди. 2007 жылда Москвадан илму бля кюреширге келген белгилуу гляциолог Михаил Кунахович, жасуугъа, Элбурсуну таманда ажалып бузлаганы эди. Аны себепли биз да «Ангын таугъа тысы, саклыкны унутма» деген сёзлене эсимизден кетермеге кюрешип ишлейбиз.

Ушакшыны МОКЪАЛАНЫ Зуура бардырганды. ХОЛАЛАНЫ Марзат алганды.

ЮФО-дан жаңгылыкъла

Аскерчилени атларын тохташдырлыкъдыла

Новороссийске шокланы бирини арбазында коммуниста ызы къызганы заманда 350 совет солдаты бля офицери ёлюкерини тапкандыла. ИТАР-ТАСС-ны билдиргенге кер, 1943 жылда шахарны немислерден азатлаган кезюнде өлген аскерчилени 1,5 метр терликке асыраганды эдиле.

Улуу Ата журт урушуну кезюнюнде шоклада госпиталь болганды, аны къатында уа солдатыны къырдыкы къабырлада асырап тургандыла. Оштада, жигит шахарны къорулаганыны атларын госпитальны архив документлери бля тохташдыргъа болушкъу болур?

Ылышкы чабакъланы жаар муратлыдыла

Адыгъада кезюле инвестиция проекти жарашдыргандыла. Анда айтылганына кер, «Живая рыба» деген муниципальны предпритияны экинчи кезюнюне ишлени проекти жарашдырлыганды. Ол келе турганын кезюнде бек кючю комлексге айланарыкъды эм, ылышкы чабакъланы ёсдюроп, жыйы алынуу эм суу бля жалпытуу бирдикленинген системасы болушкъу.

Система жылы ичинде 90 тонна ылышкы чабакъ эм бир миллион уаык чабакъ берит турлукъу. Инвестиция проекте къоралтылгъа ыркысы 2-3 жылы ичинде къай таралыкъды. Источник билдиргенге кер, бу инвестиция проект «Поскук» темин жук станциядан уаыкъда болмаганы да фаядалыны, ол Краснодар аэропортодан да жаланда 10 километр кенгеди.

Жер участкада 135 граната тапхандыла

Махачкъалада жашагъан биреуну жер участкасында ишле бардыра турганды 135 граната тапхандыла. Шахарны УВД-сыны пресс-службасында «Интерфаксны» келесинде билдиргенге кер, алгъа эскаватор топурак бля бирге Ф-1 гранаталадан бир немасын чыгарганды.

Андан сора ОМОН-ну сапёрлары келип къарагандыла эм къылган гранаталаны чыгаргандыла. Ала бек эски, запалары да болмаганылары тохташдырлыганды. Была былайгъа къыйдан келтирилгенде эм кимикиле къыялдарын тохташдырды муратда аланы эксперт-криминал арагъа жибергенди.

Кинозал хайырланлыгына берилгенди

Черкёск шахарда мини-кинозалны ачылганыны церемония болганды. Аны республиканы къырл филармонияны жанганды жарашдырды къурагандыла. Кыярач-Черкески президентини пресс-службасында билдиргенге кер, кинозалны 350 адам олтурурча жери барды. Анда киноланы кързюноутоу граффити филармонияны артистерини концертлери къачан болушкыры эсге алынып жарашдырлыкъды.

Билдирюге кер, мини-кинозалны ачылууну юсюндөн оную республиканы президенти Эбзеланы Борисни Черкескедеги концерт заллагъа ревизия этип чыгаргъа керкиди деген оюундан сора этилгенди. Ол бегимде айтылганына кер, концерт залланы бир-бирлерини кинотеатрлагъа алышындарыгъа керкиди.

Ауругъан къызчыкъ больницадан чыккыбанды

Августуну башланган кезюнюнде тонгуз гриппден ауругъан къызчыкъ Север Остияны республиканы сабий клиника больницасында жатканды. Аны ары жатдырганларында, ол тонгуз гриппден ауругъанды деген диагноз салганы эдиле.

Аны, кертиси бля да, алай болганын лаборатория тинтүүлүк тохташдырган эдиле. Ол Север Остиядагы жумушкыларына Норильск шахардан келгенди. Ары дери уа Индонезияда солуп турганды.

Чеченде болум игиленеди

Гуманитар болушкъыла жаны бля Европа комиссияны бюросу (ЕЧНО) Чеченнге болушкъу этюну кеп къылай эки керге азайтканды. «Республикада социальны экономика болуму игилгенге ючюн гуманитар программаны ахча бля жалгынтуу өлчөми иги кескеге азайганды. 1999 жылда ол болушкъу 41 миллион евро, 2008 жылда - 11,5 миллион, 2009 жылда уа 6 миллион евро болганды» - деп билдиргенди Нальчикта (КъМР) бардыркан конференцияда сёлөшө, ЕЧНО-ну делегаты Камета Саидова.

Конференцияны кезюнде «Халкъа аралы медицина корпус» (ММК) деген къырауу организацияны ишини итолурча чыгарылгандыла, 2008 жылда башланган «Итиче бизнес» деген программаны жашауда бардырууну волреслары да озюкөлгенди. Шюдро кесини баш ишин ММК Чечен Республикада бардырады.

Гуманитар организация анда медицина программаны эм «Жамауатыны ачынуу» деген программаны Грозный, Ачхой-Мартан, Гудермес эм Шалкин районлада ётдюроды. 2010 жылда ММК эм ишин андан ары бардыр муратлыды, - деп билдиргенди Чечен Республиканы президентини эм правительствосуну пресс-службасы.

Метеоритни РАН-нга берликдиле

Краснодар шахарны тийресинде табылган метеоритни Россейи имуларны академиясыны алымерине бу къыякъда берликдиле, деп билдиргенди Кубань астроном клубуну президенти Александр Иванов Россейи «Жангылыкъла» информация агентствосуну келесинде. Ол 20 сантиметр диаметри болганын тау ороорда табылганыны. Аны тегерегиндеги битимле кючю кетилгенди.

- Мен аны тинтирге деп алганма. Битеу тыч къёромду кезип бля ол метеоритди. Жуукъу конде аны метеоритле жаны бля комитетте элтирикме, - дегенди Иванов. Аны айтханына кер, ташны тинтүү августун ахырына болушкъыды.

Проект

Декларацияны бермединг эсе - он минг сом төле

Минфин халкъдан налог нызамны толтурууну излеркиди

Налог декларацияны бериге унутханы неда соймөгөннени жууаха тартынуу кыялындарыгъа деген унут барды. Минфинде айтырына кер, тазирин өлчөми 10 керге, аны кюй, 100 керге окуяны кетюрюге белгиленгенди. Ол а энди оюнукъ туюлюдо. Ахагъыздан айрылмаз, къаныгъыз бузулмаз ючюн, не этерге керкиди?

«Эсе салайыкъ - жылы ичинде иш хакъдан башха къылаирякъды фыйдала алгын эсеге, негизинде айтырыны берирге борчусуз. Сёз ючюн, лоторея бля кеп ахча къытхан эсегиз, фатарыгызыне неда машинагызыны саткан эсегиз, ақцияларыгызыны дивидендиле алгын эсегиз. Алай шартланы юсперинден алып службагъа, бошлагъан жылы ызындагыны апрель айындан арха къылаймы, билдирюге керексиз. Быллай затны магъанасы да улуду - декларацияны, лыгъотала эсеге алынгандан сора да, налогну суммасы нольгъа жетсе окуяны, бериге керкиди.

Сёз ючюн, былай айткыбыз. Сиз налогчиклеге кескизини фыйдалагызыны юсперинден айттыргъа унутуп неда соймөгөн турасыз. Алай болганы эсе, налог инспектор (бусъгъатта) сизге налогны төлөмөй турганын кезюнюдеге хар айда берилген тийишли ахча өлчөми 5 процентини, алай 30 процентинден кеп угъай эсеге 100 сомдан аз болмаганын тазир тетерикиди. Заман ошу барса эсе, сиз декларацияны бермей тура эсегиз, алай бля жарым жыл озгандан сора, башха айтханда, ызындагы жылны биринчи ноябринден сора, сиз төлөмөй турганын налог өлчөми 30 процентине айтылганын замандан сора келген хар айында 10-шар процент къошулуп турлукъу - алай емдордан ахыргъа дери неда налог декларацияна налог инспектору столуну тошюнчю этилгенлей барлыкъды.

Бусъгъатда сизге бир зат да төлөргө керек туюлоу эсе, декларацияны юсюндөн унутуугъа болушкъу. Жайда сизге 100 сом тазир төлөргө керек болганыны юсюндөн кетандиригъа керге теленирип ахчаны берип къысагъыз тамамды, - дейди «Эл энд Кей консалтинг» компанияны налог консультанты Максим Ликишев.

Минфинде деген предложенины береди? Сиз налогчаны тергюнюне юсюндөн завленины бермей жарым жылдан аз заманын «жукълануу турганын эсегиз, жууаха тартынуу налог суммасына керге тергенел бек кеп 30-процентлик өлчөми 20 процентте дери тошюролюдо, алай бек аз өлчөми 100 сом а - 1000 сомга дери болушкъу.

Налог төлөмөй айтханд кеп заманын къалса уа, жууаха тартынуу бек кыты амалыны - чексиз улуу тазир салынуу - орнуна 30 - процентлик өлчөмден кеп этмеге белгиленгенди, алай 10 минг сомдан аз төлөп кутулургъа уа он хазна бериллик туюлюдо. Быллай ишге да эс бюрүлургъа керек сунабыз? Фыйдаыны битюлеу өлчөми жаланда 20 минг сом болса, тазирге 10 минг сомну төлеу бек ачуу тирекди.

«Известия» газетини тергюлерине кер, тазирин жангы өлчөмлери декларация этилгерге керек болганын фыйдалары 256410 сомдан кеп болганы илгерге табыркъа тошюди. Ала подоходный налоглары эм тазирин бек улуу өлчөми бля бирге тазирге фыйдалары жаланда 17 процентини төлөрикдиле. Алайды да, былайда багылы автономбияны эм фатарланы сатхан келени болулары, башхаланыкъыландан эсе, онгурак болушкъу.

Сёзюсз, тазир салыну налог төлөучюлени нызамгъа жыярлыкты. Алай болганын къыды, быллай шарт да тын ангалышынды: жангы жору къыла бек агъа биллери бек къарыгъыз болганы та журтларыгъа эме рингъа эше шахарлада эм аллеге жашаган адамлагъа къыйын болушкъу. Башха айтханда, россиялини ол къауулары кеслерини борчларын иги билмейди, къырабызчыны узакъ жерлеринде тууарылып турганын жолла бля налог инспекциягъа жетген алгъа бек къыйын ишди. 10 минг сом да - алгъа чексиз улуу ахчады.

«Известия» газетден.

Теммо Юсупов Хусейини жашы «Эл Юсупов 1941 жылда къанын урушха тегерегинден, анасы Жулдуз, аны ашыра туруп, былай айтхан эди: - Жашым, къолунга сауутуну къыйып кезюуде алыма. Ити толун майнама Ата журтту алындам борчуну бек жарыкълы толтурурга. Атан суу болса эди, санга эр кишиге тауекеллик берген сёзле да айтыр эди. Алай мени айтыргы болмады. Ала журтту алындам айтханыгъа тылау колдатыны намысын тошюрмеге сакъ бол...

Юсюн апасыны ол сёлзери мек заманда да эсинден чыгармагъанды. Авиация шоклада окугъан

Алай Хораманы 65-жылдыгына

Жерде, кёкде да жжитча сермегенди

заманындан башлап урушуну ахырына дери атын иги бля айтдыргъанлай турганды. Шоклоу бошгандан сора аз кезюнюнде Юсюно июнине жиберилен эдиле. Ол заманда биз, тийрени сабилери, аны халпарларына, бир жанындан, сейрсирип, экинчи жанындан а, сукултаны тынгылай эдик. Ол жаш адамла бля сёлөшери, алгъа насыйхат сёз айтыргъа къачан да ён эди. Анданмын болуп эди, ол андан-мындан келсе, алаы юлпере, арбазлары сабилелен толур эди. Алгъа уа Жулдуз, сылык къонакълагъа эсе, эс бурганды, аруу сёз айтырды.

Окъудан сора, юйге келип, юзымна къыйтханы аны жюрегин, къылай эсе да, башха торлю тынгысы этгенди. Баям, ол сёз болуп эди жашы бля ахыр керге тошюргени, аны къыйын жолга ашыра, жери барды.

Юсюн апа э ол заманда аюус Ата журтун душмандан къоруулай, анасыны осуатына кертичи болса, ле кеп эдиле. Аладан биринде, Теммо улуну агына окъ тийип, госпитальгъа тошгонди. Анда кыялгандан сора аны Авиациягъа жибергенди. Эндиге дери душман бля керке къазауат этген эсе, энди анга жетсе хазуада урушургъа керек эди. Ол Ип-2 самолётни ақиялжаны къыла кеч-юно демей душманын ууахтанды. 1943 жылда февралда Ил-2 самолётха фашист истребительге чабуулуккъу этгенди. Хауа кызыу шермеше башлангандыла. Дагында эки немиси самолёт ююргенди, къылганылары башлары аны къачкандыла. Юсюнге кёкде ол ахыр сермеш болганды. Башындан ауур жашау болуп, госпитальгъа экинчи керге тошгонди. Алгъа Бакуда, ызы бля а Самарканды бакъганды, алай не бек корешкен эселе да, кёлеринден бирин кетергенди.

Ол кезюнде билмей турганын юзымна истребитель кёкге сулу къюрюлгенди. Алайда бютюнда къызыу шермеше башлангандыла. Дагында эки немиси самолёт ююргенди, къылганылары башлары аны къачкандыла. Юсюнге кёкде ол ахыр сермеш болганды. Башындан ауур жашау болуп, госпитальгъа экинчи керге тошгонди. Алгъа Бакуда, ызы бля а Самарканды бакъганды, алай не бек корешкен эселе да, кёлеринден бирин кетергенди.

Урушунда бля кёкде къазауат этгенге анга эркилик берилмегенди сора аны Ташкентде 79-чу автоталанганы жибергенди.

Жангыдан окуу башланганды. Энди уа водитель къурлада усталыгыны бекшюргенди. Алгъа авто мобиль баталюнда къулукъ этип турганды. Андан сора уа тылда

гюнчюлюде ёксюз къылган эки гитче къарындашын къынат туюне жыйды. Узакъ къызык эдиле, анасыны къабырына барып, кеп сөөкди, къазауат къызынынгыны адыра келмеген кеп майдалла да бетин жуудула.

Буюнча эсимдеди 1947 жылда кеп артында Юсюно юйдегили болганы. Ол кезюуде кёпчюлюлюде жашагъыланы келип келтиргенини къуяныны элден элге айтылганды, жуукъ-тег кеп жыйылганды. Юсюнлары Жамбулдан азык болмай Свердлов районда бля туз чоюндор ёсдюрген совхозда жыйа эдиле.

Алай адамлады къызылганын адалманы жюректери бир бирге ачыкъ болганды.

Турган журтха 1956 жылдан бек алгъа къыйтангандан бери Теммоаны Юсюно юйге ала болганды. Кыярындаша ючюно да, Тярнуауду, Сухтап, тау-магъадан комбинатын торлю-торлю ёбломленди ишлегенди.

Юсюн арт 17 жылы ичинде транспорт парк оласыра болуп турганды. Бет жарыкъы иши бля атын иги бля айтдырганды, кеп сылык грамотала бля сауагаланганды, комбинатын жамауат жашаууны тини къагышканды.

Алай адамлады къызылганын адалманы тынч контергенди да, къыялакъ, суюлгенле, адамлыклары, ишлери бля да Ата журтха махтау келтиргенле.

ЛУКЪМАН УЛУ М.



Геграланы Гулина бла Алана. Ала «Звездный» послолка жа- шайдыла

Бу сейрап

Суудан кыургакчыл чыггады

Крыкча - арбалдада жорю- толгон баптушланы ата-баба- лардык. Башка сууда жою- юю кванталында аны айы- рырга кванатында кк «кю- посо» болушды. Ол асламы- сында адамдан кыурмак- дай, ол себептен аны кел- лери жашарга койледе, пар- кланга эм шахарда терек ба- чалыга жуук жердеде ор- налдыла.

ЮБИЛЕЙ
Фахмулу актрисаны
кыйын кыдары

Латыш театр бла кинона эм аруу актрисаларынын бирине, СССР-ни халык артисти Виа Артмане болгон 80 жыл болуук эди. Ол атын «Родная кровь», «Никто не хотел умирать», «Стрелы Робин Гуд», «Театр» деген эм башка фильмде айтырды.

Вяниан (аны жерти аты Джульетта) сабий жылда тынч тойон элисе. Атасы ол тузгунчу элон, анасы экин- чи кер кыурганчы койор. Алай ол ичиге тюзелип, анасын, сабий Алдины да кыйнаганды. Ала андан кычып кетип, кыда болса кыла, бай элидеде аур иш бла кюрешенди анасы. Кызыкчыга уа малла кю- терге да тושгенди.

Алида юристе окурга сыйгенди, «амам адамла терискерине туберча, иги- лесе да болуур эди» деп оомлаганды ол. Андан да бек а аны театр бла кино тархандыла кеслерине. Ала аны ариудуктары, ала- да тюзок хорлагынын жар- татканды.

Анасы ыргы болмаганы- на да кырамай, Алида Я. Райне атыл художство- лу драма театры студиясы- на окурга кирди. Мында ол атын Виага алышып бо- шаганды, аруу жаш актри- санын театрга кыюялы. Ол классика респетуары ойнай- ды (Джульетта - «Ромео бла Джульетта»), Елизавета («Елизавета Англиякыда» эм батшалыда).

Хар жигитин лирикалы сыйфаттан тогуруп, ала- ны насыллары оюн кюреш- ири да ачалында актриса. Ол кеси да аны тегеринде жашаган тишируулары, ала- ны кыйгылары, кыу- анчалар кюргозторге сый- генди. Бу жаны бла аны на- сыбы кинода тутханды. Бюгонда «Родная кровь» деген фильмде Соныя



Евгений Матвеев бла Виа Артмане.

кыурган актриса- нын ошондон. Виа Францезаны эри да актер эди, ан- дан ити да тамата. Алай ол аны бла на- сыпы болмаганды. Ол ой бийчесин, сабийяны анасыча, амбагенди. «Мени ангылаган эр киши

восставие динни алтыган», - дерки ол. Актрисаны битеу айтык- лары, орус фильмдеде ой- наганын ченге тутуп, жан- ги Латвия аны ызыдан болгандыла. 40 жылдан бери жашаган койон сай- ры, ол эски дачада ке- чингенди. Жаны, анасы- на алай этелерин кетю- ралмай, «Сколько стоит Виа Артмане?» деген стат- яны жазып, аны тюз кеден кыарга чакырганды.

Аны жетишкылыгына бергенди фатар. Алай актрисаны саудугу тозу- рган эди. Юч жылны ичинде ол эки инсульт бла бир инфарктын кетюрген- ди. Озган эмюрно ахыр- на Виа Артманени Латви- ны таматары «эгерин», аны искуствога салган уллу кыары койон грамо- та бла 500 лат ахча да бер- генди.

Актриса жашаудан кет- генликте, аны роулары кыалгандыла. Жаны жылда жазды, «Париж- ка Боготерс» деген рок- операны либреттоуну ав- тору, кызыкКристина уа художки.

Басмага САРАКУЛАНЫ Асият хазыратканды.

мен шкода под жууаргы ише кирем. Эки жерде ишлемес, ахчабыз да эптек болуп, санга да кийилме, окуу китапда да керекди- ле, - деген эди.

Анасы келирге жаш ке- син кыюлга алды, анасына бир заттын да бил- дерисе керешти. Ол бек жыйылган эди койге.

Мен экинчи иште тох- таганына, жашым, - деп ол отонга киргенди, - эди мен санга ингирге аш этип келген, сен а, шко- дан келгенди, хазыр азыкны жыйлып ашай турура, мени саксыламы.

Энди бизге ити кесек ахча кереди. Есе баргынын сайлы, сени кыоранчыга да кыйып болушам.

Угвай, - деп кыаты айт- ды Алим анасына, - сени ишлегенин болгында. Сен солуган этериксе, Ишле- га а мен! Эилде почтага почталон керек болуп ту- руда газетле уолеширге, мен ол жумуш эталыкмы. «Атамы саугасынмы» ахчасын да мен кесим кы- торыркыма.

Ана баласына тюрел- тп кырап, жорети бла аны- лады: аны жаны, сабий- лисден чыгып, эки мар- дасына киргенин. Инди ол кеси койон, анасы койон да жууаплыккын кес ыра- зылыгы бла бойнуа алты- анды. Бош айтмайдыла хазуу: «Жарлыны бу- зуюу этгозок этди деп».

ТЕМУККУЛАНЫ Аидя, узатс. Огтары Малкяр эл.

ни жангы кеси сейрген Со- ныяга Артмане кесин тиши- руу жумушкылыгынан, тазалыгынан койон чыг- ырганды.

Андан сора актриса терен фанхий турду. Шкода уз- тазда да ол окууга бютюн бек кыалдыганын элемей кыюялды.

Жангы жылы тангы- то да ана жангыгын ишот тийи уктды: - Туруу, атан санга кыла- лайсыз келтиргени бир

тогуруп, аны кыуандыр- ганды турду. Шкода уз- тазда да ол окууга бютюн бек кыалдыганын элемей кыюялды.

Жангы жылы тангы- то да ана жангыгын ишот тийи уктды: - Туруу, атан санга кыла- лайсыз келтиргени бир

тогуруп, аны кыуандыр- ганды турду. Шкода уз- тазда да ол окууга бютюн бек кыалдыганын элемей кыюялды.

«Велигинден» тансыгын аламай турду бир неча кюн Алимчи, алай окуу- ну уа тасха ташюрмай.

Жангы жыл да эски болуп, жашуу, кесин алтын сыры- на кыйтып, ашыкмай барды эмюрлок жоулда.

Алим ол кон ахыр дерел- ри болмаганы себепи ойге болуучусундан алгыарык

кыйын ишди. Терикер чап- сала, баптуула, аггы исле- ринде туралмай, кыюкоре- лине ауп, кеп жыгылдыла. Алай сууда уа аны бут- лары бла акклары мотор, руль, тормоз да болуп кыла- дыла.

Баптушланы, сууда жоюлп айланган битеу кванталы- ны да, тымкереиндеде жа- луу затны чыгарган бел- лери бардыла. Баптуу аны, аууу бла алып, коюнде то- клерине тынгылы жаггады, ол а бу кванталыны коюнде токлерине суну чыггады этюрмайди. Ол себептен чыгады баптуу койно, че- ркни ичлеринде арталыла да кыургакчыл.

«Тру» газетден.

Алимден сора, бу улду орамда жууу жашачык жы болмаган жашчык жы аны тендерине. Шендесе дери ол анга артык эсе бурмаганды, ман- га жауу машина ал деп да кыкмаганды. Бюгон а, нек эсе да, анасына, койно толгы- анды буюктурумай, жашады.

Мени туткан койон же- тип келди. Сен патана айт- да, манга жауу машина ал- дын саугагы. Ол мени, сен айтып ча, сие эсе, аны этерик. Мени тендерин бары да айналдыла «велликсе», мен а алыкча анда бара да билмейде деп, башын анасы- ны имбашына салды, алай терек окууна ерге алы. Ана- сыны жоретини кыаты урга- ны имбашына жете эди, ды- дыш-ш! «Мама, - деди Алим- чи, - бети да кыруукуду хал алып, - аругатын этенесе? Мен бусугатанда ол ичиге то- лубатканын келтирпей- ми».

Угвай, бир затын да аруу- майды, - деди анасы, - бютюн ишде арыган этенме да, ан- дан болуп. Атанга уа, айкай да, айтырма. Ол санга жауу машина келтирп, сен аны койон жарыма, бир азыкчк тес...

Сафият Алимчини жан- гыз кесн бедореди. Атасы Мажиб, бытаны кыюп, баш- га койор кыураганды, аны жаланду юч жыл толган эди. Андан бери атасын кер- мендеди. Ол аны койне атын басдырмаганды. Шендону уа жанчык жетин- чи класска барып башла- ганды.

Сабийликден чыгыу

ХАПАР

Эрттенликте уа анасы, жашчыгы уунганда, аты- сы кече сика тубонен салып кеткен саугаланы кергозте эди. Ала улду, багылы той- юн элиде, болсада кылай кыуана эди ол алаг! А

Ардан-артка жашчыгы- ны соруулары анагыз кый- ындын-кыйын болуп башла- дыла. Быттыр, алтыгынчи класска окууганда, ол аны- саны алжусуз былай соруп: - Мама, нана бизге жап- на да жангы жылда нек келеди, айтыч?

Энди не мадар этерге билмен жары ана, жашына - ол улдуучук да, эс- лени да болгында - хар зат- ны болушун болушундай ай- тырга таукеленигенди. Интирге, кыатына отуруп, айты аны атасы башка койор бла жашаганын, кы-

кыйыным. Актыбалыкты болшор, сен хар затны ити бошор, тюзно-терин да кес- син сюзерсе, - деп, жаш- чыгынын башчыгын сыла- ды. Ала улду, багылы той- юн элиде, болсада кылай кыуана эди ол алаг! А

Ардан-артка жашчыгы- ны соруулары анагыз кый- ындын-кыйын болуп башла- дыла. Быттыр, алтыгынчи класска окууганда, ол аны- саны алжусуз былай соруп: - Мама, нана бизге жап- на да жангы жылда нек келеди, айтыч?

Энди не мадар этерге билмен жары ана, жашына - ол улдуучук да, эс- лени да болгында - хар зат- ны болушун болушундай ай- тырга таукеленигенди. Интирге, кыатына отуруп, айты аны атасы башка койор бла жашаганын, кы-

УЧРЕДИТЕЛЬ:КЪАБАРТЫ-МАЛКЪАР РЕСПУБЛИКАНЫ ПАРЛАМЕНТИ БЛА ПРАВИТЕЛЬСТВОСУ

Баш редактор АТГАЛАНЫ Жамал
РЕДКОЛЛЕГИЯ: АЛИКАЛАНЫ Владимир, АПАЙЛАНЫ Музафар (баш редактору орус- басары, БЕШПАЙЛАНЫ Мугалин (баш редактору орусбасары), БИТТИРЛАНЫ Аминат, ТЕКУЛАНЫ Хауа, ТОКУМАЛАНЫ Хусейн, ТОКЫЛУЛАНЫ Борис (жууалы секретары).

ТЕЛЕФОНЫ: Редактору иришкыли - 42-43-01. Баш редактору орусбасарлары - 42-38-21, 42-26-22. Жууалы секретаря - 42-66-85. Секретария - 40-93-02. Корректор - 42-63-52. РЕДАКЦИНЫ БЕЛОМЕРИ: Экономика белемо - 42-66-73. Култураны белемо - 42-75-82. Социалый политика белемо - 42-66-76, 42-27-59. Жаныкыкканы бла спорт белемо - 42-26-39, 42-66-71. Письмоаланы, рекламаланы эм билдирүүлери белемо - 42-37-94. Тизмаланы белемо - 42-71-28. Сурат алуучу белем - 42-68-72. Бухгалтерия - 42-30-89. Экономика белемо - 42-26-28, 42-39-65.

Редакция авторла бла кыагыт жорютмейди. Къол жазмагыла рецензия этилмейди эм ала артка кыагыт рыймадыла. Газетле басмагындагы материалда айтылган оюмла редакцияны оюму бла келишимге болуукчула. Ала айтылган хар зат койон, Россия Федерацияны басмагы коюнден Законунда тиешиликке, материалды авторлары келери жууапладыла. Редакция авторларды 400 гектигизден (машишка бла жазылган 5-6 бет) келиш азылды. Газет Басманы эм асылмай информацияны этериклерини кырууга жаны бла Кыабарты-Малкяр регион ишкерюуде 1994 жылда 14-июньда регистрация этилгенди. Регистрация номер — 18—0066. Индекс — 51532

Газетин басмага КъМР-ни Информация коммуникацияла, жумауат биритилген эм жанг болушду ишери жаны бла министерствокую компьютер службагы хазар этгенди. Газет 1905 жылда Революция аты республикалы полиграфияфабрикада басмалыганды. Нализик шахар, Лени аты проспект, 33. Газетин ишлерин талпыруу койон КъМР-ни докта сывалы федералый Управленийка жууаплады. Телефон: 42-06-51, 42-19-97. Газетин ронингагы сыйгу койон КъМР-ни «Росстат» акционер общество жууаплады. Телефон: 42-69-34.

Номерге графике кире 19 сагата кыюп салынганды. 21.00 сагата кыюп салынганды. ГАЗЕТИНО НОМЕРИНЫ ЧЫГАРГАНЛА: Гайыланы Рита - дежурный редактор; Гайыланы Рита - жууалы секретары орусбасары; Ахметланы Шахида (1-2-чи бетте); Зоялары Лидя (3-4-ию бетте) - корректорла. 360000, Нализик шахар, Лени аты проспект, 5. Тиражы 3850 экз. Заказ № 2706

РЕДАКЦИНЫ АДРЕСИ: 360000, Нализик шахар, Лени аты проспект, 5

Той
Жаш специалисттеге жоралап

Тырнаууз шахарда «Улуту той» деген ат бла миллет тепсеуну төрөлү байрам этгенди. Аны Элибурс району администратциясы социалый политика жаны бла белемою эм культура жаны бла управлениси бийик эм орта билим берген окуу койлу болгандыла. алайгыз специалисттеге жоралап бардыргандыла. Ол кой алапы алгышларега жер-жерги самоуправления Советини башчысы

Шахматта

Гран-при турнир кезуило эришую Нализикде этерикди

Арменияны Джермух шахарында ФИДЕ-ни эр ишери арыларында Гран-при бешинчи кезуило ачылыууда Битеудун шахмат федерацияны президенти Кирсан Иптомжонны тишируулары араларында бу бийик турнирлеринде бири 2010 жылда Къабарты-Малкярда бардырылгынын билдиргенди. Тишируулары араларында Гран-при ФИДЕ-ни даржагы бу турнирлеринде жангы сериясы. Аны биринчи кезуило бийил март айда Самбулда этгенди. Экинчи и

Сказка
ЭНИНЕ. 1. Хораз. 3. Суу келтирип атхан кыабукусу терек, базык агачы. 9. Кеп заманга созулган жукуу. 10. Юй алы. 11. Ушарыуосу сөвлө. 13. Эшек билген жол. 14. Эри кийи ат. 15. Кечери жыртын кванаты. 17. Бузуу тууганды сора биринчи саулуган сөгт. 19. Эртте отонга аны бла эт, азыкчк ташып тургандыла. 20. Жерде терек кыагылган суу «орун». 21. Адамны этинде кыюлган төгерекчи. 24. Кышны бек суукчк кызык койно неда жаны бек исои кыркче койно. 28. Школочка жаз башында ол кыага чыгыккыдагы койнокко ишлеп, төкерледе беттиричю доло. 29. Аруу накыш. 30. Шахар «агач». 31. Бийикни бири жаны. 32. Метекени кыаты тиз кыабуугу. 33. Тишируу бойнунда багылы ташчыккыдан суурулган «хоуму». ЕРЕСИНЕ: 1. «Юй исои». 2. Кефирни «жуугуу». 4. Сабийликте чыккандан жаш кыага. 5. Сарбашшаны Эфенди жырчы бекер, булга анда кыюрөклө. 6. Къон бла болмаса да, аны бла да уруучула. 7. Узакдагынын жууукчга келтирип кертюзюкчю «келсе». 8. Кыла турган «кынокчкы». 12. Гюгто болуучуду алай. 16. Къон аяз өлчөм. 18. Аны тобо кыруу. 20. Бек ачулунган чайнандуу. 21. Сют осокто. 22. Ойказы анга «бардо». 29. Кандырачун иверк. 25. Кыагылтын ишленген суу уз. 26. Сылыр тели. 27. Келю көртюлөргөн, учунган, жюргөи талпынган хал. 29. Бир затны жарымы, арасы.

Сөзбери ТОКУМАЛАНЫ Хусейн жарашдырганды.

Газетин 158-чи номерде басмаланган сөзбери жууаплары.
Ш й л а в а о т в а б м х ч м
н а к з н ш л х о р с т е д
а р а в ы м у к у т д
г в л р в а с м с а ч ы
в а а с м а к ь т ю к к
ж у у у к л у ы ь т с г н с
а
к ь у
т у в
а в с к ы н д а м к т л а м
л у л а в м н е з с к р
ш л б м т в н в а б н т м у